ហ្គីយប៉ូរេ

POREE Guy
(1902-1985)

ដោយ

បណ្ឌិតសភាចារ្យ **ឃីង៍ហុកឌី**

ជីវិតនៅស្រុកបារាំង

ហ្គីយប៉ូរេ*កើតនាឆ្នាំ១៩០២ ជាប់ជាញាតិ លោក* **អង់ទ្រេ ហ្ស៊ីត** (André GIDE-1859-1951) *អ្នកនិពន្ធបារាំងល្បីម្នាក់នៅដើមសតវត្សរ៍ទី២០។*

យុវជនហ្គីយប៉ូរេ ធ្វើការដំបូង នៅរោងល្ខោន « *វិយើកូឡំប៊ីយេ* » (Théâtre du Vieux Colombier) *នឹង***ហ្សាក់កូប៉ូ** (Jacques

Copeau)[1]។ យុវជនហ្គីយប៉ូរេជាអ្នកបង្កើតសម្លៀកបំពាក់ ជាពិសេសគឺសម្រាប់ រឿង «ម្ចាស់ក្សត្រី ទុរ៉ង់ដូត៍» (La princesse Turandot)[2] ។ ហ្គីយបានបកប្រែជាភាសាបារាំង រឿង របស់«កុងហ្គ្រេវ« (Congreve)[3] និង របស់ «ហ្សិស្ពៀរ» (Shakespeare)[4]។ **អង់ទ្រេឱហ្ស៊ីត**បានស្នើឲ្យបោះពុម្ពផ្សាយ តែហ្គីយមិនព្រមដោយយល់ថាឈ្មោះគាត់គ្មានតម្លៃអ្វីក្នុងអក្សរសិល្ប៍បារាំងដូចបងប្អូនគាត់ទេ។ ហេតុនេះហើយដល់ក្រោយមក ជំនក់ចិត្តរបស់ហ្គីយលើល្ខោនបានផុសឡើងវិញនៅពេលលោកមកធ្វើការនៅកម្ពុជា។

ហ្គីយប៉ូរេ បានរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍ជាមួយ កញ្ញា**អេវើលីន ម៉ាស្ពេរ៉ោ** (Eveline Maspero) នាឆ្នាំ១៩២៨ លោកបានចូលធ្វើការនៅធនាគារ បារាំង - ចិន (Banque franco-chinoise) ។

---

[1] Jacques COPEAU (1879-1949).លោកជាអ្នកបង្កើតសាលាល្ខោនទំនើបនៅក្រុងប៉ារីសនាពាក់កណ្ដាលសតវត្សរ៍ទី២០នេះ។

[2] La princesse Turandot ជាឈ្មោះល្ខោន «អូប៉េរ៉ា» របស់ យ៉ាកូមូពីស៊ីនី (Giacomo Piccini) សំដែងពីម្ចាស់ក្សត្រី ស្រុកចិននាសម័យបុរាណ ដោយជាការប្រឌិតរបស់កវីនិពន្ធ។

[3] William CONGREVE (1670-1729).លោកជាអ្នកនិពន្ធរឿងល្ខោនជាតិអង់គ្លេសនាសតវត្សរ៍ទី១៧និងទី១៨។

[4] William SHAKESPEARE (1564-1616). លោកជាអ្នកនិពន្ធរឿងល្ខោនជាតិអង់គ្លេសដ៏ល្បីល្បាយណាស់នាសតវត្សរ៍ទី១៦និងទី១៧។

ជីវិតនៅ ឥណ្ឌូចិន

នៅឆ្នាំ១៩៣៤ហើយប៉ុរេ បានទទួលការតែងតាំងជាបុគ្គលិកនៅធនាគារនេះ ដែលមានទីតាំងនៅកម្ពុជា។ លោកបាននាំភរិយានាមអេវើលីនម៉ាស្តើពេនិងបុត្រាម្នាក់ជិះនាវាឈ្មោះអារ៉ាមីស៍ (Aramis)*ទៅធ្វើការនៅភ្នំពេញ។ជាចៃដន្យនាពេលនោះក្នុងនាវាធំនេះមានលោក***ហ្សក្រហ្សឺដេស** (George Coedès) *ធ្វើដំណើរជាមួយដែរជាភាពកក់ក្តៅចំពោះគូស្វាមីភរិយានេះ។*

តំណែងនៅ ធនាគារបារាំង-ចិន គឺត្រូវនៅទីនោះក្នុងរយៈពេលយូរ តែលោកបានមកធ្វើវិស្សមកាល២ដងនៅស្រុកបារាំងក្នុងរយៈពេលដ៏ខ្លី។លោកបានត្រឡប់មករស់នៅស្រុកបារាំងវិញនៅឆ្នាំ១៩៥០។

ការស្រាវជ្រាវជាមួយភរិយា

ដោយមានគំនិតចង់បោះពុម្ពផ្សាយជាសៀវភៅពី«ទំនៀមទម្លាប់ប្រជាជាតិខ្មែរ»។ នាពេលនេះបណ្ណាគារ ប៉ៃយោ (Payot) *ត្រូវការក្នុងចង្អោមសៀវភៅនៃអគារបោះពុម្ពផ្សាយនេះក៏ចង់បានបោះផ្សាយ សៀវភៅនេះដែលមានចំណងជើងថា «ទំនៀមទម្លាប់ប្រជាជាតិខ្មែរ»* (*Mœurs et coutumes des Khmèrs*)*។ ស្នាដៃនេះសហការជាមួយភរិយាលោក គឺអេវើលីនម៉ាស្តើពេ។ សៀវភៅនេះទៀតសោតបានទទួលរង្វាន់ « អាម៉ង់រូស្សូ »* (Armand Rousseau) *ពីសង្គមភូមិសាស្ត្រ ដែលមានសាស្ត្រាចារ្យ* **ប៉ូលប៉េលលីយោ**

(Prof. Paul Pelliot) ជាអ្នកធ្វើរបាយការណ៍ដល់ សមាគមភូមិសាស្ត្រនេះ។ បន្ទាប់ពីបានចេញផ្សាយមក សៀវភៅនេះបានទទួលជោគជ័យដោយមានការស្នើសុំបកប្រែជាភាសាជប៉ុន ហើយនិងឃើញមានការបកប្រែជាភាសាអង់គ្លេសនៅសហរដ្ឋអាមេរិកនៅឆ្នាំ ១៩៥៣ដោយឥតបានទទួលការអនុញ្ញាតពីអ្នកនិពន្ធនិងម្ចាស់បណ្ណាគារប៉ែយោនោះទេ។

ហ្គីយប៉ូរេ បានថតរូបភាពជាច្រើនលើប្រទេសកម្ពុជា ហើយធ្វើពិពណ៌រូបភាពលើកម្ពុជាមួយចំនួននៅ «ភ្នាក់ងារសេដ្ឋកិច្ចឥណ្ឌូចិន»នៅក្រុងប៉ារីសនាឆ្នាំ១៩៣៨មុនពេលចេញផ្សាយសៀវភៅ «ទំនៀមទម្លាប់ប្រជាជាតិខ្មែរ» (*Mœurs et coutumes des Khmers*)នេះដែល មានអារម្ភបទសរសេរដោយ**ហ្សក្រសឺដេស** (George Coedès) ហើយបានបញ្ចូលផែនទី១និងរូបថត៤៨ថតដោយហ្គីយប៉ូរេគឺមានរូបថតលើពិធីបុណ្យអុំទូក, លើពិធីសម្បថនៅ «បានមេថួត» (Ban Mé Thuot) ហើយរូបទាំងនេះបានផ្សាយក្នុងទស្សនាវដ្ដី អាមេរិក អាស៊ីយ៉ា (Asia) ចុះលេខខែមករាឆ្នាំ ១៩៣៩។

ហ្គីយប៉ូរេ បានសរសេរអត្ថបទច្រើនស្ដីពីកម្ពុជាផ្សាយក្នុងសារពត៌នានានៅឆ្នាំ១៩៤៨មានចំណងជើងថា«មួយសប្តាហ៍ក្នុងពិភពលោក»។អត្ថបទ១ទៀតស្ដីពី«ទស្សនីយភាពកម្ពុជា« (Images du Cambodge)ក្នុងទស្សនាវដ្ដីរូបភាព«សារនាវាចរ» (*Messageries Maritimes*) នៅខែតុលា«១៩៥៣។ រវាង ១២/៩/១៩៤២និង ២៩/

១១/១៩៤៧ ហ្គីយប៉ូរេ បានផ្សាយក្នុងសារពត៌មាននៅឥណ្ឌូចិន អត្ថបទស្តីពី «សិល្បៈកំប្លែងនៅប្រទេសបារាំងនិងនៅកម្ពុជា (L'art de la farce en France et au Cambodge) និង «ស្តេចសម្តែងទេសនាដោយគ្រងស្បង់ចីពរលឿង» (Le roi prêche en robe jaune) ។

បណ្ឌិតអេវើលីនម៉ាស្តើពេ, ជាភរិយាហ្គីយប៉ូរេបានគូសបញ្ជាក់ក្នុងលិខិតដែលខ្ញុំបានទទួលថា៖ «ស្វាមី អ្នកស្រីបណ្ឌិតបានជំរុញឲ្យអ្នកស្រីធ្វើការស្រាវជ្រាវ ពីជាតិពិន្ទុវិទ្យាប្រទេសកម្ពុជា ព្រោះអ្នកស្រីបណ្ឌិតមានការសិក្សាជាបឋមតែលើអរិយធម៌និងភាសាចិនបុរាណដោយបានទទួលការសិក្សាពីសាស្រ្តាចារ្យឯកទេស អរិយធម៌ចិនបុរាណ គឺសាស្រ្តាចារ្យ **ម៉ារសែលហ្គ្រាណេ** (Prof. Marcel GRANET, 1884-1940) ហើយឪពុកមាអ្នកស្រីអេវើលីនម៉ាស្តើពេ គឺ**ហង់រីម៉ាស្តើពេ** (កើត១៨៨៣ស្លាប់១៩៤៥) ក៏ជាអ្នកឯកទេស អរិយធម៌និងភាសាចិនបុរាណដែរ ជាពិសេសគឺពីសាសនា«**តាវ**» (TAO)ហើយបិតាអ្នកស្រី **ហ្ស៊កម៉ាស្តើពេ**ជា«មន្រ្តីរដ្ឋបាលបារាំងជាន់ខ្ពស់ប្រចាំនៅកម្ពុជាបានសរសេរជាពិសេសសៀវភៅ«វេយ្យាករណ៍ភាសាខ្មែរ»[5]។

---

[5] កើតឆ្នាំ១៨៧២ស្លាប់១៩៤២ បានមកឈរនៅស្រុកខ្មែរនៅឆ្នាំ១៩២០។ Georges MASPERO, *Grammaire de la langue khmère*, Paris, 1915, 488 p. និង *L'empire khmer. Histoire et documents*, Phnom-Penh, 1904, 114 p. + documents (លោក MASPERO ជា ស្ថាបនិក«សាលាបារាំងចុងបូព៌ា»ម្នាក់ដែរ)។

អ្នកស្រីអេវើលីនម៉ាស្តើរោ មកតាមស្វាមីមកនៅកម្ពុជាហើយ ក៏បានស្រឡាញ់ប្រទេសកម្ពុជាដូចស្វាមី ក៏ប្តូរការស្រាវជ្រាវមកលើ ប្រទេសកម្ពុជានេះវិញ។

ហ្គីយប៉ូរេក្នុងវិស័យសិល្បៈល្ខោនបៅកម្ពុជានិងស្នាដៃ ស្រាវជ្រាវលោក

ទស្សនីយភាពដំបូងសម្តែងពី «កាហ្វូនិងបាបេក» (Kafour និង Babek) *ដែលប្រជាជនខ្មែរនៅចងចាំជាច្រើនឆ្នាំក្រោយមក។ ហ្គីយប៉ូរេបានប្រឌិតទាំងអស់ គឺតាំងពីអត្ថបទ សម្លៀកបំពាក់ និង តុបតែងឆាក។ ហ្គីយបានច្នៃប្រឌិតឆាកល្ខោនខ្ទីៗ ជាច្រើនសម្តែង នៅក្រុងភ្នំពេញនិងនៅទីរួមខេត្តនានា។ ជាដំបូង ហ្គីយប៉ូរេ និយាយរឿងប្រាប់* **គីម** *ដែលជាចុងភៅខ្មែរជំនិតគ្រួសារអ្នកស្រី អេ វើលីនប៉ូរេម៉ាស្តើរោពីរឿងល្ខោនរបស់***សេកាស្ពៀរ***(Shakespeare) និងរបស់***ម៉ូលីយ៉ែរ** (Molière)*ដែលរឿងល្ខោនទំនៀមនៅអ៊ឺរ៉ុប ជា ឧទាហរណ៍។ បន្ទាប់ពីនិទានរឿងល្ខោនទំនៀមអ៊ឺរ៉ុបទាំងនេះហើយ ក៏បានសួរ ចុងភៅជំនិត* **គីម** *ថារឿងបែបណាដែលនាំឲ្យគាប់ចិត្ត សប្បាយដល់ខ្មែរ។ អត្ថបទទី១ដែលហ្គីយប៉ូរេ សរសេរជាអត្ថបទ សំដីឆ្លើយឆ្លងគ្នាបែបការសន្ទនាជាភាសាបារាំងហើយបកប្រែជា ភាសាខ្មែរ ដោយលោក***ថាច់សាត***ជាគណនេយ្យករ (បុគ្គលិកកាន់ បញ្ជីគណនេយ្យ) ដោយមានការកែខ្វះៗនាពេលហាត់សម្តែង។*

ហ្គីយប៉ូរេបានតែងរបាំ«បាលឡេ» (Ballet) នាពេលយក្ស ចូលបន្តបន្ទាប់គ្នា ដោយមានឧបករណ៍ភ្លេងវាយដំផ្សេងៗដូចជា ស្គរ គង ឆឹងជាដើម។ របាំ«បាលឡេ»នេះ បានបន្តនៅពេលដែល គ្រួសារហ្គីយប៉ូរេចាកចេញពីកម្ពុជា។

ខ្មែរទូទៅព្រមទាំងព្រះមហាក្សត្រខ្មែរបានហៅហ្គីយប៉ូរេថា «លោកគ្រូ»ៗ។

កាលនៅធ្វើការក្នុងធនាគារបារាំង-ចិន ហ្គីយប៉ូរេ មានឱកាសបានជួបមនុស្សផ្សេងៗជាច្រើនដែលចេញចូលធនាគារនេះ ហើយបានអញ្ជើញបរិភោគអាហារល្ងាចជនដែល ហ្គីយចូលចិត្ត គឺមានបុគ្គលចម្រុះ មាន«អូមូឡេរ» ទាហាន, អ្នកសារពត៌មាន ឬ អ្នកនិពន្ធបារាំង, អាមេរិក, អង់គ្លេសជាដើម។

នៅចន្លោះឆ្នាំ១៩២៧ដល់១៩៥០ ហ្គីយប៉ូរេ[6] បានផ្តាច់ចេញពីធនាគារ បារាំង-ចិន ហើយបានទទួលតួនាទីជាទីប្រឹក្សាវប្បធម៌ក្នុងរាជរដ្ឋាភិបាលខ្មែរ។ ហ្គីយប៉ូរេមានមោទនភាពខ្លាំងក្លាដែលជាបារាំងទី១បានទទួលតួនាទីជាទីប្រឹក្សាវប្បធម៌ធ្វើការជាមួយខ្មែរ។ នាពេលស្នាក់នៅកម្ពុជាគ្រួសារហ្គីយប៉ូរេបានចងមេត្រីភាពជាមួយម្ចាស់ក្សត្រី **ប៉េងចោះ** និង ម្ចាស់ក្សត្រី**ប៉េងពាង** ហើយគ្រួសារ

[6] ហ្គីយប៉ូរេបាននាំល្ខោននិយាយ ទំនើបបែបនៅស្រុកបារាំងនិងអឺរ៉ុបនេះមុន លោកហង់ធុនហាក់ ដែលលោកបានបង្កើតក្រុមល្ខោនជាតិនោះគឺនៅពេល ដែលកម្ពុជាបានឯករាជ្យចេញពីអាណាព្យាបាលបារាំង គឺនាពេលដែលលោក ត្រឡប់ពីព្រៃភ្នំដងរែងមករស់នៅភ្នំពេញវិញប៉ុណ្ណោះ។

លោកបានរាប់អានយ៉ាងជិតស្និទ្ធនឹងគ្រួសារឯ.ឧ.**សឺនសាន**ហើយ អ្នកស្រីអេវើលីនជាភរិយាលោកបានទៅមាតាធម៌បុត្រីរបស់មន្ត្រីជាន់ខ្ពស់រូបនេះ។

ក្រោមមកលោកហ្គីយប៉ូរេបានធ្វើការនៅអង្គការ«អ៊ុយណេស្កូ» (UNESCO) មួយរយៈដ៏ខ្លី ហើយត្រឡប់មកធ្វើការនៅធនាគារបារាំង-ចិនវិញរហូតដល់ចូលនិវត្តន៍។ នាពេលនោះគ្រួសារលោកទៅរស់នៅក្នុងស្រុក«មរមោរ៉ុង» (MORMOIRON) រហូតដល់ឆ្នាំ ១៩៨៥។

ស្នាដៃហ្គីយប៉ូរេខ្លះៗជាសំណេរ៖

លោកបានទុកស្នាដៃសំខាន់ដែលបានចងក្រងជាមួយភរិយានិងបានតែងប្រលោមលោកខ្លះៗដែលយើងរកឃើញគឺ៖

-*ទំនៀមទម្លាប់ប្រជាជាតិខ្មែរ* (MŒURS COUTUMES DES KHMERS), Payot, 1938.

- *Le chat dans la noix de coco*, roman, Editions Albin Michel, 1952, 239 p.

- *Vendredi 13*, roman, Editions Albin Michel, 1954,   252 p.

អត្ថបទចុងក្រោយដែលលោកបានចុះផ្សាយស្តីពី ល្ខោននៅកម្ពុជា៖

-« Théâtre au Cambodge », *Culture française*, Revue éditée conjointement des Ecrivains de langue française et l’Assocaiton Culture française : Le théâtre dans les pays où le français est langue nationale, officielle, de culture ou d’usage, Paris, 1982, pp. 149-1

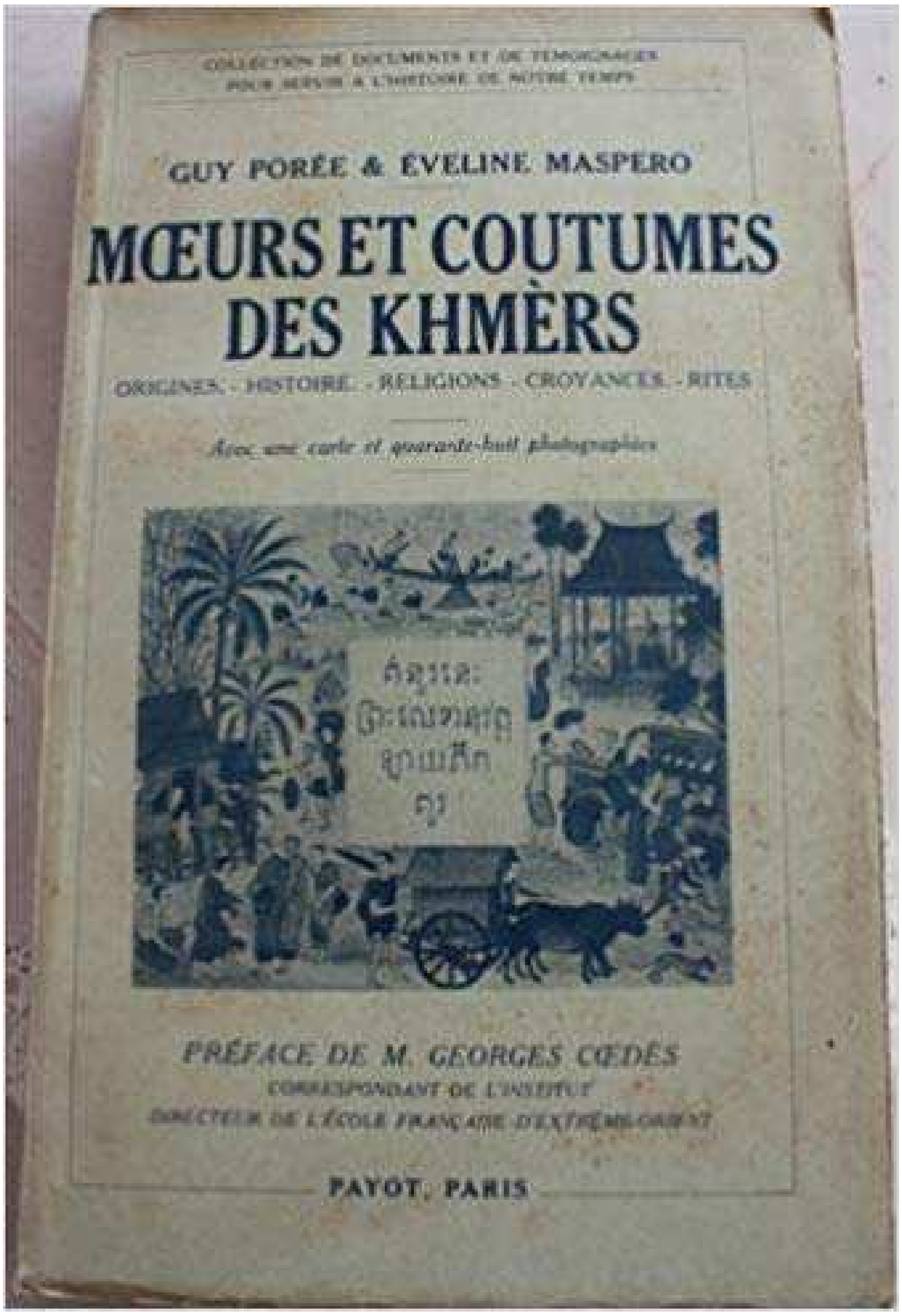

បោះពុម្ពនៅប៉ារីស,គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពផ្សាយ,ប៉ៃយោ

(Payot)១៩៣៨។

ប្រលោមលោកបោះពុម្ពនៅប៉ារីស, បណ្ណាគារ អាលបាំងមីស្ហែល

(ALBINMICHEL)១៩៥២,១៩៥៤។

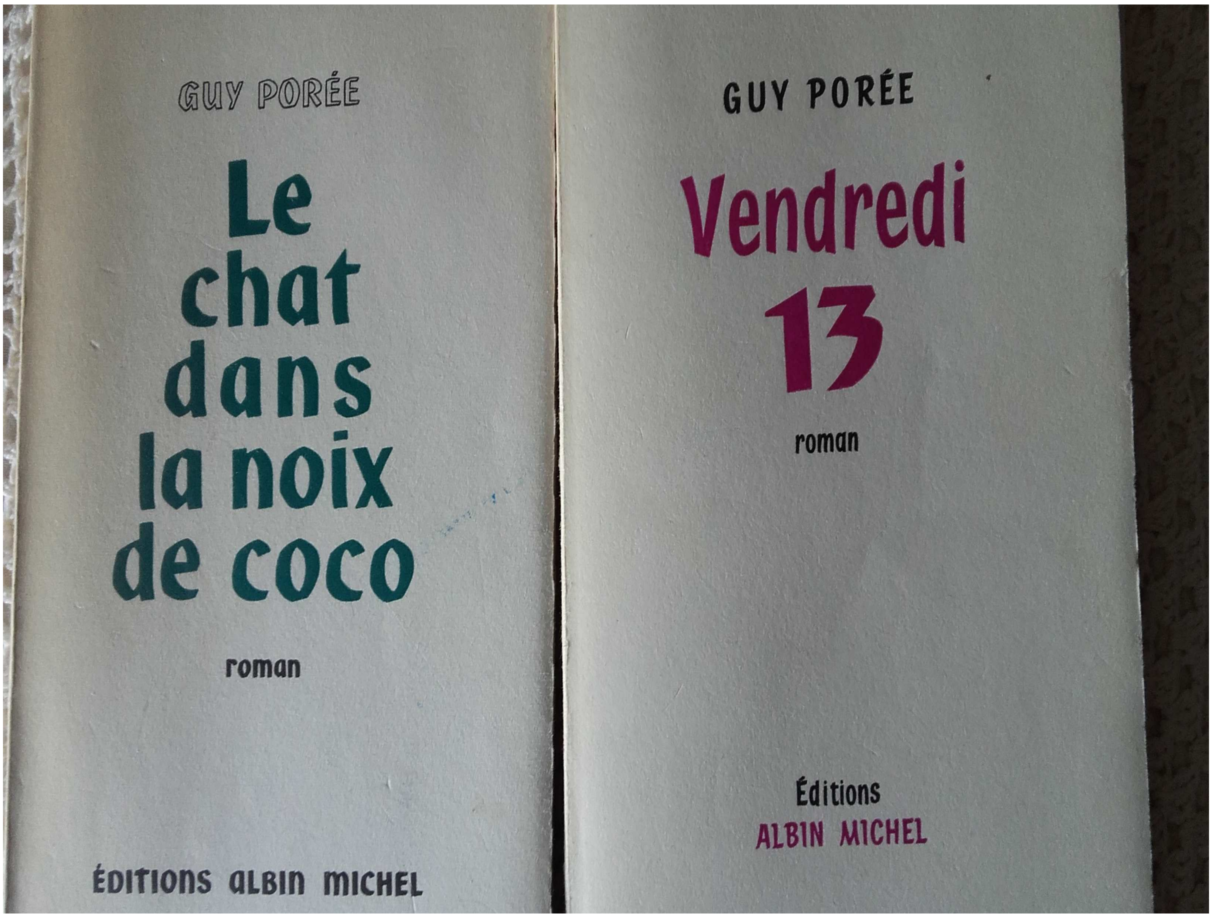

(Ph. Famille Rim Kin, 1950)

ក្រុមល្ខោននិយាយរបស់លោក ហ្គីយប៉ូរេ មានតួលេងដែលស្គាល់
គឺលោកញឹកនូ[7], ពៅយូឡេង[8],ឌុចស៊ីឌឹម[9], រឹមគីន[10], អ៊ុំឈឺន។
ហ្គីយប៉ូរេ អង្គុយនៅកណ្ដាលក្រុមតួល្ខោន។

---

[7] ញឹកនូ ជាអ្នកឧកញ៉ាមហាមន្ត្រីក្នុងបរមរាជវាំងទទួលបន្ទុកលើពិធីទំនៀមទម្លាប់នាទសវត្សរ៍១៩៥០។ លោកបានសរសេរជាមួយអ្នកឧកញ៉ាមហាវិនិច្ឆ័យ **ឌៅ** *ក្បួនអាពាហ៍ពិពាហ៍ខ្មែរ* ផ្សាយឆ្នាំ១៩៦៥។សៀវភៅនេះបកប្រែជាភាសាបារាំងដោយក្ដួយលោក៖ Saveros LEWITZ (alias Saveros POU), « Le livre de mariage des Khmers », par Ker Nou et Nhieuk Nou, *BEFEO*, tome LX, Paris, 1973, pp. 243-329.

[8] លោកពៅយូឡេងនិងអ៊ុំឈឺន ក្រោយមកបានចូលក្នុងក្រុមល្ខោនជាតិដែលលោកហង់ធុនហាក់បានបង្កើតក្រោយលោកបានត្រឡប់ពីភ្នំដងរែកវិញនាពេល

សារអ្នកស្រីអេវើលីនម៉ាស្តើពោ
ចាងទទួលចុងក្រោយឆ្នាំ១៩៨៩

ដែលកម្ពុជាបានឯករាជ្យពីអាណាព្យាបាលបារាំង។ពៅយូទ្បេងនិងអ៊ុំឈឺនក៏បានសរសេររឿងល្ខោននិយាយដែរជាពិសេសគឺៈ *ថៅកែចិត្តចោរ*, ភ្នំពេញ, ១៩៥៦ (ផ្សាយឡើងវិញឆ្នាំ១៩៨៩ដោយក្រសួងអប់រំ)។

[9] ក្រោយមកលោកបានធ្វើជាអ្នកនិយាយវិទ្យុជាតិ និងជាពិធីករ ក្នុងក្រសួងវិទ្យុជាតិ។

[10] លោកជាគ្រូបង្រៀននិងជាអ្នកនិពន្ធដ៏ល្បីពីឆ្នាំ១៩៤០ដល់១៩៥៩។

19/2/89

Cher Monsieur

Merci pour votre envoi de "Khun Cūv et Cau Thuk". Il a mis longtemps à me parvenir, et je n'étais pas alors à Mormoiron, ce qui m'a empêchée de vous envoyer aussitôt les renseignements demandés. De retour ici, je n'ai pu retrouver la biographie de mon mari, que j'avais faite sur la demande de M. Paul Lévy. Mon fils en avait un double, qu'il a fait photocopier. J'ai dû en reprendre la p. 3 à la main, par suite d'une confusion de textes. Vous trouverez également la photocopie d'un article sur le théâtre qu'avait écrit mon mari.

Je me fais un plaisir de vous expédier en même temps les deux romans écrits par mon mari et dont j'ai quelques exemplaires grâce à la gentillesse de l'éditeur. Ces romans se rapportent à une époque bien révolue, mais j'espère que vous saurez y déceler tout l'amour que leur auteur portait au Cambodge.

Pour en revenir à "Khun Cūv et Chan Thuk", j'ai constaté avec amusement combien l'influence chinoise y était minime. Ainsi, j'ai moi-même poursuivi des études en langue et

littérature chinoises, mais n'ai aucun souvenir de texte où l'on pose, comme dans le vôtre, des énigmes, alors que les Khmers adorent les devinettes.

En vous souhaitant bonne réussite dans vos travaux, je vous envoie, cher Monsieur, mes salutations les meilleures.

E. Porée-Maspero

GUY POREE
Né le 19/12/1902
Mort le 14/11/1985

Le grand-père maternel de Guy Porée, Maurice Démarest, était _avec décalage de générations_ cousin germain de Gide, qui en parle à plusieurs reprises dans "Si le grain ne meurt".

G.P. avait surtout travaillé au Théâtre du Vieux Colombier avec Jacques Copeau, lui créant des costumes, notamment pour "la princesse Turandot". Il a traduit du Congreve et du Shakespeare; Gide lui avait même proposé de publier une traduction conjointe, ce que G.P. avait refusé, estimant que son nom serait sans valeur auprès de celui de son illustre cousin. Aucune de ses traductions n'a paru, c'est bien plus tard que Guy devait mettre à profit son amour du théâtre.

Marié en 1928, il est entré à la Banque Franco-chinoise, sur les conseils de Sylvain Levi, ce dernier estimant que, par ce moyen, G.P., un jour, pourrait trouver un métier qui l'intéresserait plus. C'est ainsi qu'il s'est embarqué (janvier 1934) avec femme et fils, sur l'Aramis où voyageait également, avec les siens, George Coedès, qui fut toujours pour Guy et moi-même, un précieux soutien.

Désigné à l'agence de Phnom Penh de la B.F.C., Guy Porée devait y rester (sauf deux congés assez courts) jusqu'à son retour définitif, en 1950.

C'est lui qui a eu l'idée de publier un livre, auquel Payot, pour les besoins d'une collection, a donné le titre de "Moeurs et coutumes des Khmèrs". Cet ouvrage a reçu le prix Armand Rousseau de la Société de Géographie (rapporteur Paul Pelliot). ~~Avant~~ Peu après sa parution, une demande de traduction en japonais avait été faite; j'ignore si elle a été éditée. On en avait donné , à ce qui nous a été dit, quelques extraits aux parachutistes qu'on pensait envoyer au Cambodge. Et, par ~~un~~ le hasard d'une réclame, nous avons su qu'une traduction en avait paru aux Etats Unis, en 1953, sans autorisation ni des auteurs ni de l'éditeur!!

Guy Porée avait pris de trsè nombreuses photos du Cambodge ; il en avait fait une exposition à l'Agence Economique de l'Indochine (à Paris), en 1938, peu avant la parution de "Moeurs et coutumes des Khmèrs", qui en comportait un certain nombre. D'autres photos (sur la fête des eaux, sur la cérémonie du serment

à Ban Mé Thuot) ont été très bien reproduites dans une revue américaine, Asia, n° de janvier 1939. Par contre, "France Illustration", pour un article demandé, si j'ai bonne mémoire, par Lucien Bodard, avait soulevé son indignation. Je crois que le mieux est de reproduire ici le passage d'une lettre écrite le 15 juin 1949:

Guy a été tout à fait furieux du numéro spécial de France-Illustration. D'abord, il le trouve "colonialiste", et trouve que c'est une idiotie d'avoir mis tant d'articles généraux sur l'Indochine quand les Cambodgiens et les Laotiens ne veulent pas entendre parler de fédération indochinoise (à tort d'ailleurs, car ils ne pourraient vivre sans cela, mais il ne faut pas les exciter inutilement), et de n'avoir presque rien mis sur le Cambodge, rien sur le Laos. Quant aux mises en page, à la présentation, n'en parlons pas...Rien que pour les photos qu'il avait envoyées, on en a agrandi beaucoup trop deux qui ne le pouvaient supporter (il m'en veut, d'ailleurs, car l'une de ces deux, il ne voulait pas l'envoyer, c'est moi qui l'y avais poussé: celle avec l'urne). Par contre, une photo qui pouvait être très agrandie, et qu'il avait signalée comme particulièrement rare, celle de l'Ermite à qui sont faites les cérémonies décrites dans l'article a été tout simplement omise...Enfin, on a fait des "corrections"absurdes, probablement pour gagner un peu de place.

Des articles de G.P. sur le Cambodge ont paru dans "Une semaine dans le monde", en 1948; un article , illustré de ses photos et intitulé "Images du Cambodge" a paru dans le magazine des Messageries Maritimes, n° d'octobre 1953. Il a surtout écrit dans la presse locale; notamment "L'art de la farce en France et au Cambodge " et "Le roi prêche en robe jaune (12/9/42 et 29/11/47). ⊗

Le premier spectacle, Kafour et Babek, dont bien des Cambodgiens se souvenaient des années plus tard, avait été entièrement conçu (textes, costumes, décors) mise en scène par Guy, comme d'ailleurs plusieurs sketches joués à Phnom Penh comme en province. D'abord, Guy racontait à Khim, notre fidèle servante cambodgienne, une pièce de téâtre classique, de Shakespeare ou de Molière par exemple, et lui demandait ce qu'elle en comprenait et ce qui plairait aux Khmèrs. Un premier texte, écrit par Guy de façon très parlée, était traduit en khmèr par son "régisseur", Thach Sak, et corrigé, si besoin était, en cours de répétitions. Guy avait aussi composé un ballet, où des "démons" entraient successivement avec des instruments de percussion divers. Ce ballet a été repris après notre départ, avec moins d'allure, m'a-t'on dit, lors de représentations royales.

Un détail: tout le monde, y compris le Roi, appelait Guy: lôk kru, "monsieur le guru". →

⊗ J'ajoute que Guy m'a poussée à faire de l'ethnologie au Cambodge! : j'étais enfoncée dans des recherches en chinois tout à fait absurdes...!

A la Banque Franco-Chinoise, Guy avait l'occasion de voir beaucoup de gens de passage ; il invitait à dîner tous ceux qui l'intéressaient. Cela, naturellement, nous a amenés à recevoir des personnages fort différents : aumôniers militaires, journalistes ou écrivains français, américains, anglais...

De 1947 à 1950, détaché de la B.F.C., Guy a été Conseiller Culturel auprès du gouvernement cambodgien ; il était très fier d'être le premier Français détaché auprès des Khmers. J'ajoute que, dès nos débuts au Cambodge, nous étions en relation d'amitié d'une part avec les princesses royales Tomate et Araignée, d'autre part avec la famille Son Sann dont la fille aînée est ma filleule.

Après un passage à l'U.N.E.S.C.O. qui, pour la raison des quotas représentatifs des différents pays, a été trop court à son gré, Guy Porée a dû retourner à la Banque Franco-Chinoise avant de prendre sa retraite à Mormoiron. Je crois que beaucoup de jeunes de cette "ville" ont gardé les portraits qu'il avait faits d'eux, car il avait le don des ressemblances....

អេវើលីនប៉ូរេម៉ាស្ពេរ៉ូ

(១៩០២ - ១៩៩២)

Eveline POREE-MASPERO

(1902-1992)

កំណើត

កើតនៅឆ្នាំ១៩០២ ជាបុត្រី **ហ្សកម៉ាស្ពេរ៉ូ** *ជាមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ បារាំង បានឈរនៅឥណ្ឌូចិនជាពិសេសគឺនៅប្រទេសកម្ពុជា បានបន្សល់ទុកស្នាដៃលើស្រុកខ្មែរជាសៀវភៅធំៗ២ជាពិសេសគឺ សៀវភៅ »វេយ្យាករណ៍ខ្មែរ »និងសៀវភៅប្រវត្តិសាស្ត្រលោកស្ដីពី »ចក្រភពខ្មែរ »*[11]*។*

*អ្នកស្រីស្រឡាញ់ស្រុកខ្មែរទុកដូចជាស្រុកទី២ ក្នុងជីវិត អ្នកស្រីបណ្ឌិតៗបានជួយធ្វើការក្នុងគណៈកម្មការទំនៀមទម្លាប់ខ្មែរនៅវិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យហើយអ្នកស្រីបណ្ឌិតបានចងមេត្រីភាពជាមួយបុគ្គលិកខ្មែរក្នុងស្ថាប័ននេះ ជាពិសេសគឺអ្នកស្រី***ពេជ សល់***ជាប្រធានគណៈកម្មការទំនៀមទម្លាប់ខ្មែរនេះ ហើយអ្នកស្រីបានបន្តការរាប់អាននេះនាក្រោយពេលត្រឡប់មកស្រុកបារាំងវិញដោយមានសំបុត្រឆ្លើយឆ្លងគ្នាតទៅទៀត។*

*នៅកម្ពុជាអ្នកស្រីបណ្ឌិតបានទៅជាម្ដាយធម៌បុត្រីឯ.ឧ.***សឺង សាន***ដោយបានឲ្យនាមបញ្ញត្តិ«អេវើលីន»ដល់បុត្រីឯឧ.នេះទៀតផង។*

ការសិក្សា

[11] Georges, *Grammaire de la langue khmère*, Paris, 1915, 488 p. និង*L'empire khmer. Histoire et documents*, Phnom-Penh, 1904, 114 p. + documents.

អេវើលីនម៉ាស្តើរោសិក្សាដំបូងពីភាសាចិន និងវប្បធម៌អរិយធម៌ចិនបុរាណជាមួយសាស្ត្រាចារ្យ **ម៉ារ៍ហ្សែលហ្គ្រាណោ** (Prof. Marcel GRANET, 1884-1940) *ហើយឪពុកមាអ្នកស្រីអេវើលីនម៉ាស្តើរោ គឺ***ហ្សង់រីម៉ាស្តើរោ** (*កើត១៨៨៣ស្លាប់១៩៤៥*) *ក៏ជាអ្នកឯកទេស អរិយធម៌និងភាសាចិនបុរាណដែរជាពិសេសគឺពីសាសនា«តាវ»*(TAO)*។*

ក្រោយពីបានរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍ជាលោកហ្គីយប៉ូរេមកហើយ នាពេលស្វាមីអ្នកស្រីទៅធ្វើការនៅធនាគារបារាំង-ចិននៅកម្ពុជាក៏បានទៅតាម

ស្វាមី។

អ្នកស្រីអេវើលីនម៉ាស្តើរោបានគូសបញ្ជាក់ក្នុងលិខិតអ្នកស្រីដែលខ្ញុំបានទទួលថា៖ «ស្វាមី អ្នកស្រីបណ្ឌិតបានជំរុញឲ្យអ្នកស្រីធ្វើការស្រាវជ្រាវ ពីជាតិពិន្ទុវិទ្យាប្រទេសកម្ពុជា ព្រោះអ្នកស្រីបណ្ឌិតមានការសិក្សាជាបឋមលើអរិយធម៌និងភាសាចិនបុរាណដោយបានទទួលការសិក្សាពីសាស្ត្រាចារ្យឯកទេស អរិយធម៌ចិនបុរាណ។ ការស្រាវជ្រាវនេះអ្នកស្រីបានធ្វើនិក្ខេបបទ២ គឺ១ស្តីពី«ក្រុងពាលីនិងពិធីផ្សេងៗទាក់ទងនឹងផ្ទះ»« Kron Pali et les rites de la maison », *នេះគឺនិក្ខេបបទបន្ថែម* (thèse complémentaire) *ដើម្បីអាចទៅធ្វើបាននិក្ខេបបទធំ១ទៀតដែលជានិក្ខេបបទបណ្ឌិតរដ្ឋអក្សរសាស្ត្រនិងមនុស្សសាស្ត្រស្តីពី«ការសិក្សាលើពិធីក្នុងកសិកម្មខ្មែរ»* (*Études sur les rites agraires des Cambodgiens*)*មាន៣ភាគ។*

អ្នកស្រីបណ្ឌិតបានធ្វើការជាសមាជិកវិទ្យាសាស្ត្រនៅសាលាបារាំងចុងបូព៌ារវាងឆ្នាំ១៩៤៧ដល់១៩៥០។

ស្នាដៃអ្នកស្រីបណ្ឌិតអេវើលីនប៉ូរេម៉ាស្តើរោ

ខាងក្រោមនេះជាបញ្ជីស្នាដៃអ្នកស្រីបណ្ឌិត ដែលបានបន្សល់ទុកដល់សព្វថ្ងៃ៖

1938
(avec Guy Porée), *Mœurs et coutumes des Khmers*, Paris, Payot, 271 p.

1950
« Nouvelle étude sur la nagi Soma », *JA* 238/2, p. 237-267.

1951
« Notes sur les particularités du culte chez les Cambodgiens », *BEFEO* 44, p. 619-641.

1951
« La cérémonie de l'appel des esprits vitaux chez les Cambodgiens », *BEFEO* 45, p. 145-183.

1955
« Les Bannières du Crocodile » et « Mythes du Déluge et Tambours de Bronze », dans *Ethnologica, Actes du IVe congrès international des sciences anthropologiques et ethnologiques*, 1-8 sept. 1952, Vienne, Verlag Adolf Holzhausens N.F.G., p. 243-249.

1958
« Cérémonies privées des cambodgiens », *Commission des moeurs et coutumes du Cambodge*, Phnom Penh, p. 20-21.

1961
« Kroṅ Pali et les rites de la maison », *Anthropos* 56, p. 179-251, 548-628, 883-929.

1961
« Traditions orales de Pursat et de Kampot », *Artibus Asiae* 24, (Hommage à G. Coedès), p. 394-398.

1962
« Le cycle des douze animaux dans la vie des Cambodgiens », *BEFEO 50*, p. 311-365.

1962-69

Études sur les rites agraires des Cambodgiens, 3 vol., Paris, Mouton (EPHE, VIe section, coll. « Le monde d'outre-mer présent et passé »), 988 p.

1978

« Remise en question de l'histoire du Cambodge à partir du XIVe siècle », *C. R. de l'Académie des Sciences d'outre-mer* (Paris).

រូបថត(២០១៤ដោយយហឱ)

អ្នកស្រីបណ្ឌិតឆាយហាំងចេងនាមដើម **សឺងអេវើលីង**ជាបុត្រីសម្ដេច**សឺងសាង** ជាបុត្រីធម៌ (filleule) អ្នកស្រីបណ្ឌិតអេវើលីនប៉ូរេម៉ាស្ដើពោ។

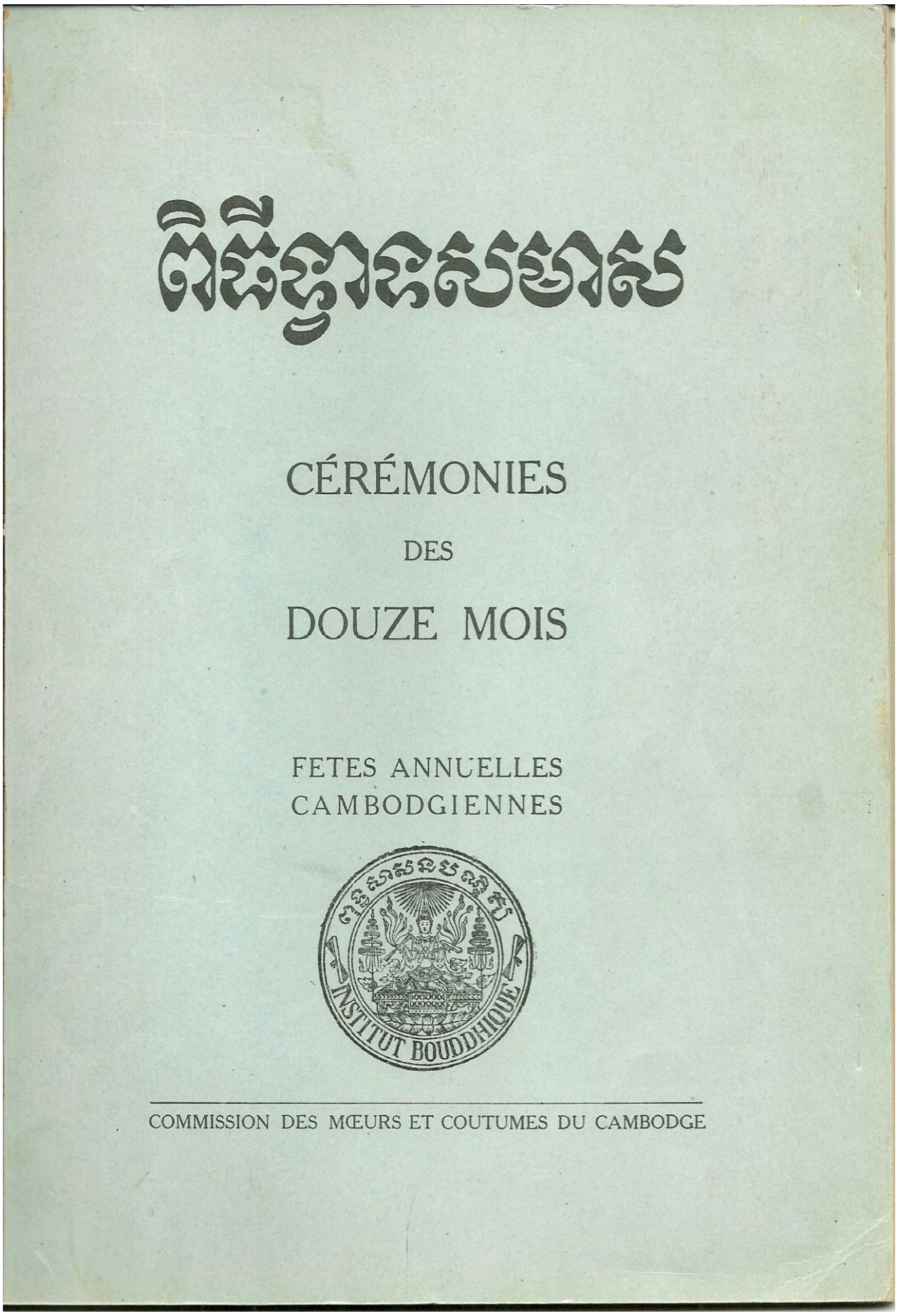
ពិធីទ្វាទសមាស

CÉRÉMONIES

DES

DOUZE MOIS

FETES ANNUELLES
CAMBODGIENNES

COMMISSION DES MŒURS ET COUTUMES DU CAMBODGE

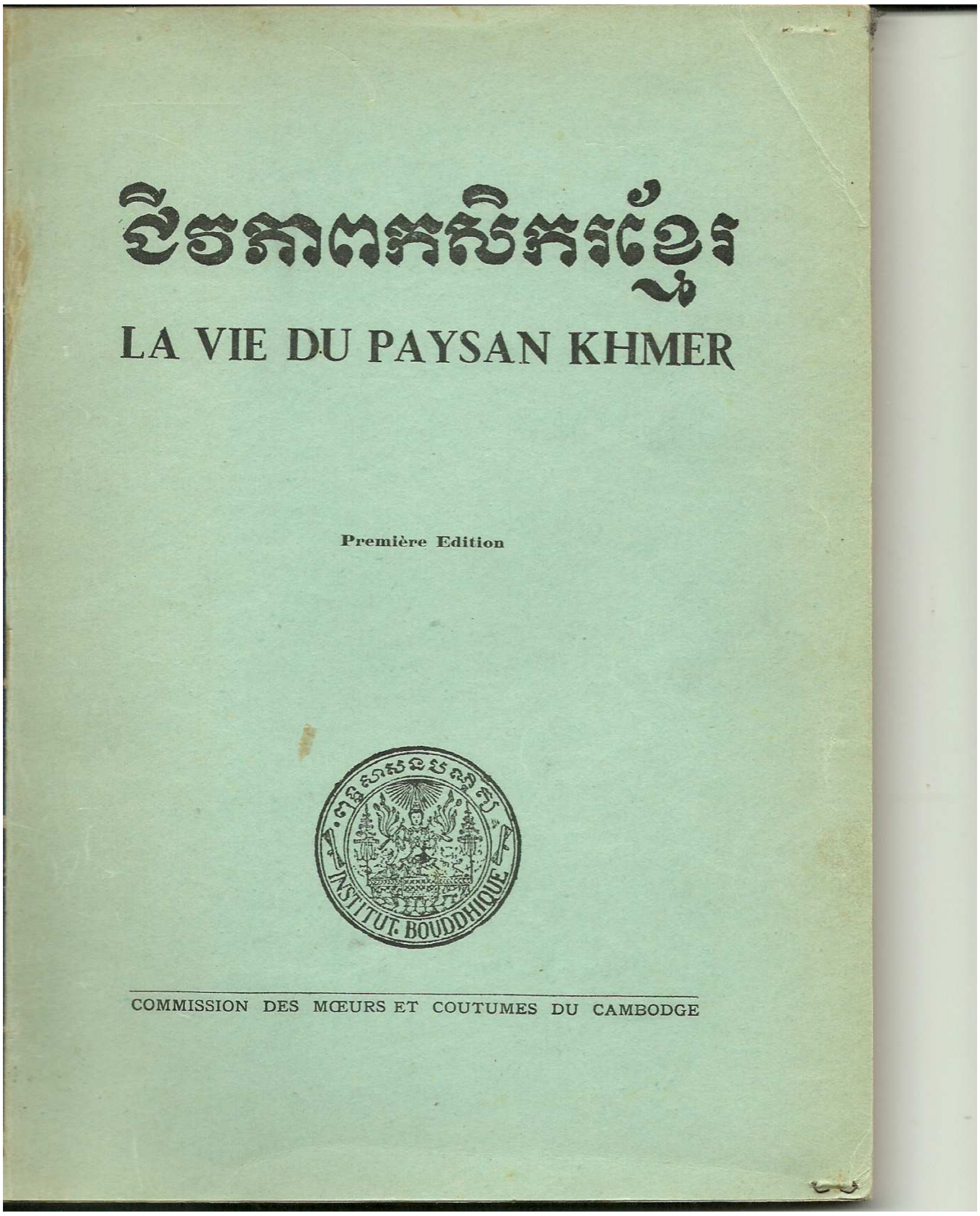
ជីវភាពកសិករខ្មែរ

LA VIE DU PAYSAN KHMER

Première Edition

INSTITUT BOUDDHIQUE

COMMISSION DES MŒURS ET COUTUMES DU CAMBODGE

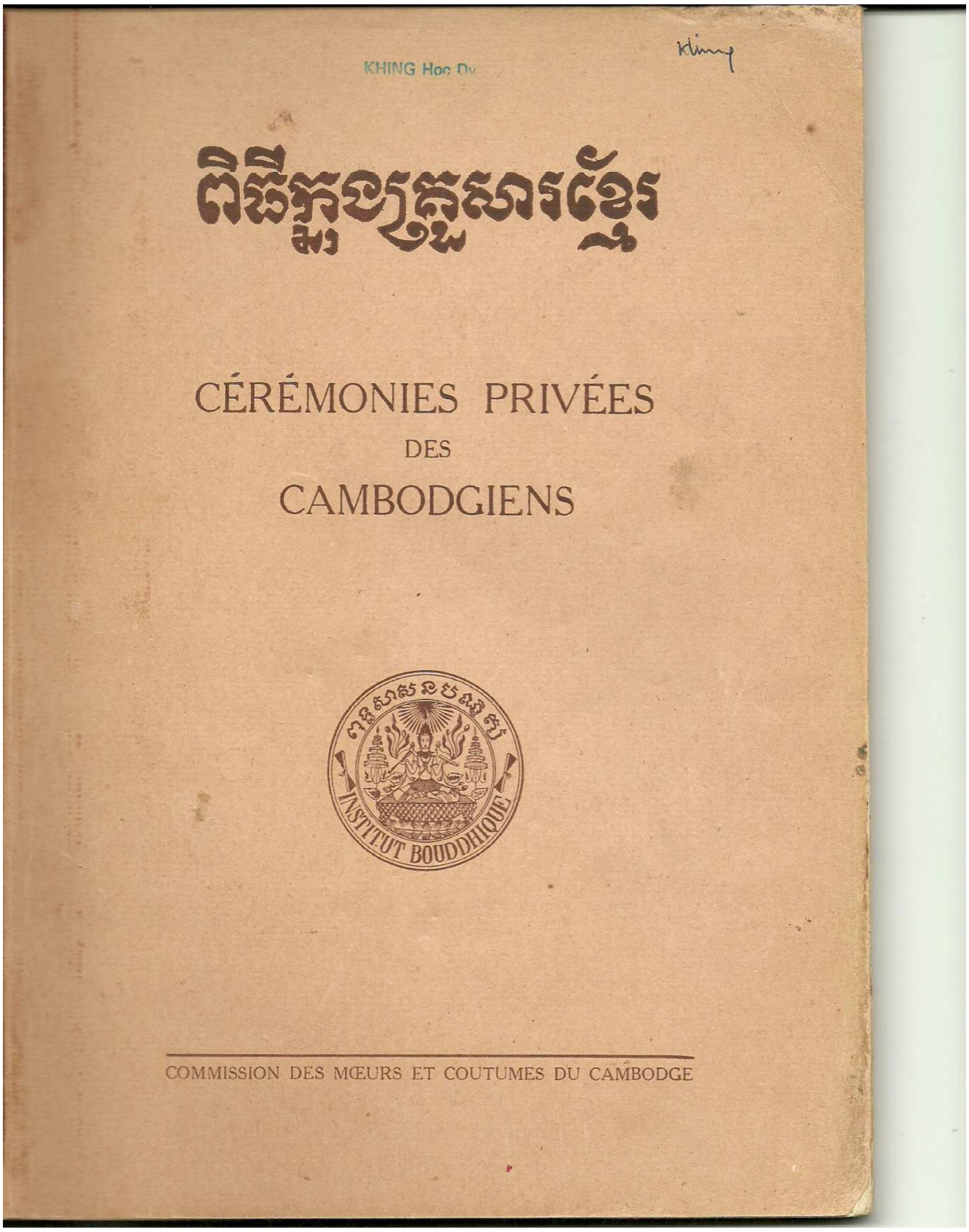

KHING Hoc Dy

Khing

ពិធីក្នុងគ្រួសារខ្មែរ

CÉRÉMONIES PRIVÉES DES CAMBODGIENS

ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ
INSTITUT BOUDDHIQUE

COMMISSION DES MŒURS ET COUTUMES DU CAMBODGE

KHING Hoc Dy

Krŏṅ Pāli et rites de la maison

Par Eveline Porée-Maspero

A la mémoire de mon Maître,
Marcel Granet

Sommaire :

Bibliographie
Liste des manuscrits cités
Introduction

I. La maison cambodgienne
1. Le village
2. La maison
3. La charpente
4. Toits, murs et ouvertures
5. L'escalier

II. Rites relatifs aux premiers travaux
1. Examen du terrain
2. Dénivellations et plans d'eau
3. Les émanations
4. Présages
5. Divisions du terrain
6. Les positions du năk
7. Choix des emplacements d'après les noms
8. Choix des bois de charpente
9. Temps fastes ou néfastes
10. Précautions en cas d'éclipse

III. Erection de la charpente
1. Coutumes locales
2. Positions du năk
3. Positions et formes de Krŏṅ Pāli
4. Positions et formes de Práḥ Phum
5. Les fosses des colonnes
6. Erection des colonnes

IV. Entrée dans la maison neuve
1. Rites locaux
2. Variantes
3. Interprétation
4. Bonheur et malheur dans la maison
5. Plantations

V. Krŏṅ Pāli et le năk
1. Propos sur Krŏṅ Pāli
2. Les mouvements du năk et de Krŏṅ Pāli
3. Les métamorphoses de Krŏṅ Pāli
4. Légendes sur Krŏṅ Pāli
5. Critique des légendes
6. Pŭtanimit et Puruṣa
7. Le désir
8. Krŏṅ Pāli et le crocodile
9. Le barattement de la mer
10. La famille de Krŏṅ Pāli

VI. Krŏṅ Pāli, Práḥ Phum, Práḥ Thorni et Mnāṅ Phtăḥ
1. Incertitude des traditions
2. Le culte de Krŏṅ Pāli
3. Propitiation de Krŏṅ Pāli et de Práḥ Thorni pour l'agriculture
4. Détails rituels
5. Prières
6. Noms propres
7. Krŏṅ Pāli et Mnāṅ Phtăḥ
8. Práḥ Thorni

Conclusion
1. La maison et le monde
2. Krŏṅ Pāli et Viṣṇu
3. Avatars
4. Etablissement d'un temps nouveau
5. Valeur du mythe de Krŏṅ Pāli

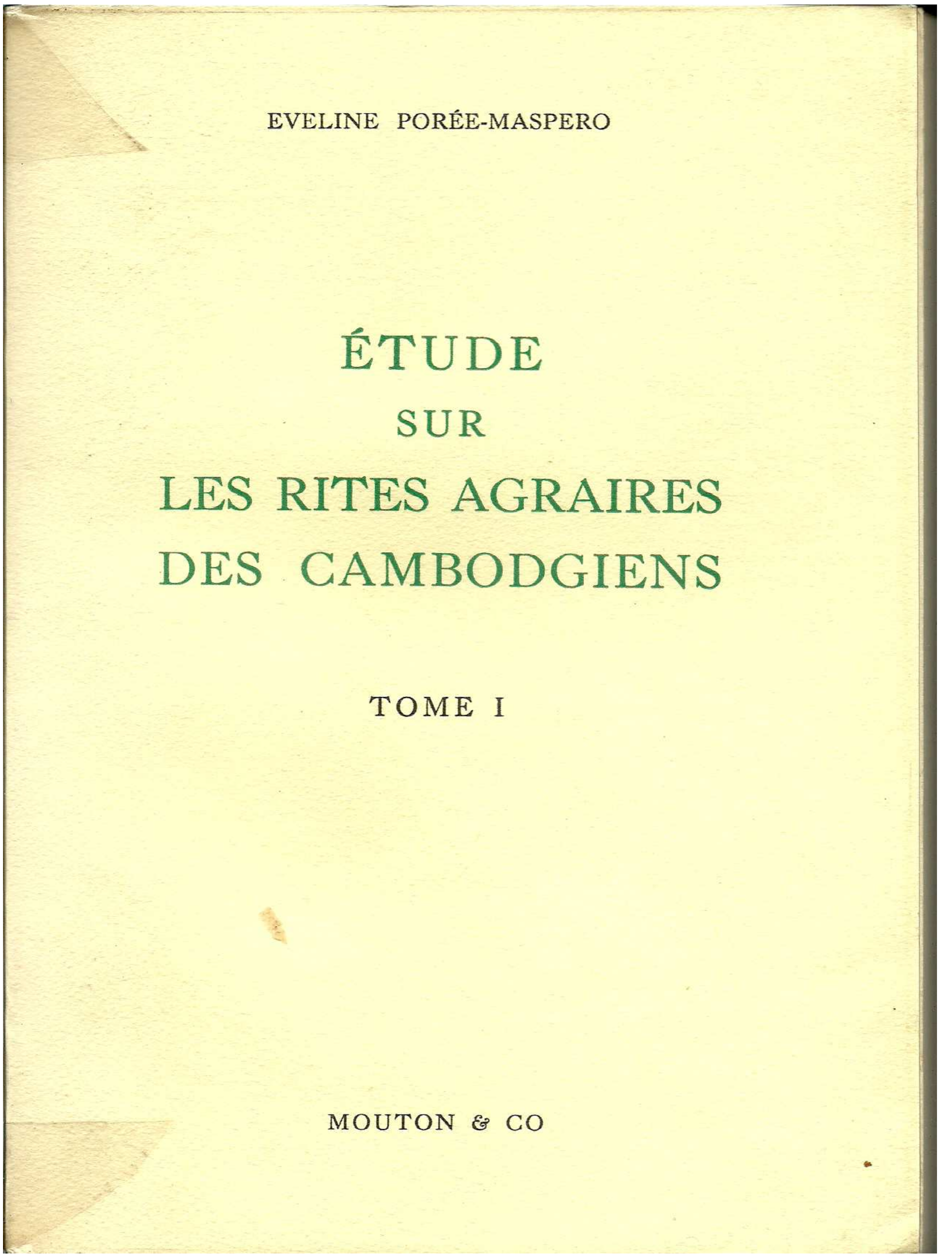

EVELINE PORÉE-MASPERO

ÉTUDE
SUR
LES RITES AGRAIRES
DES CAMBODGIENS

TOME I

MOUTON & CO

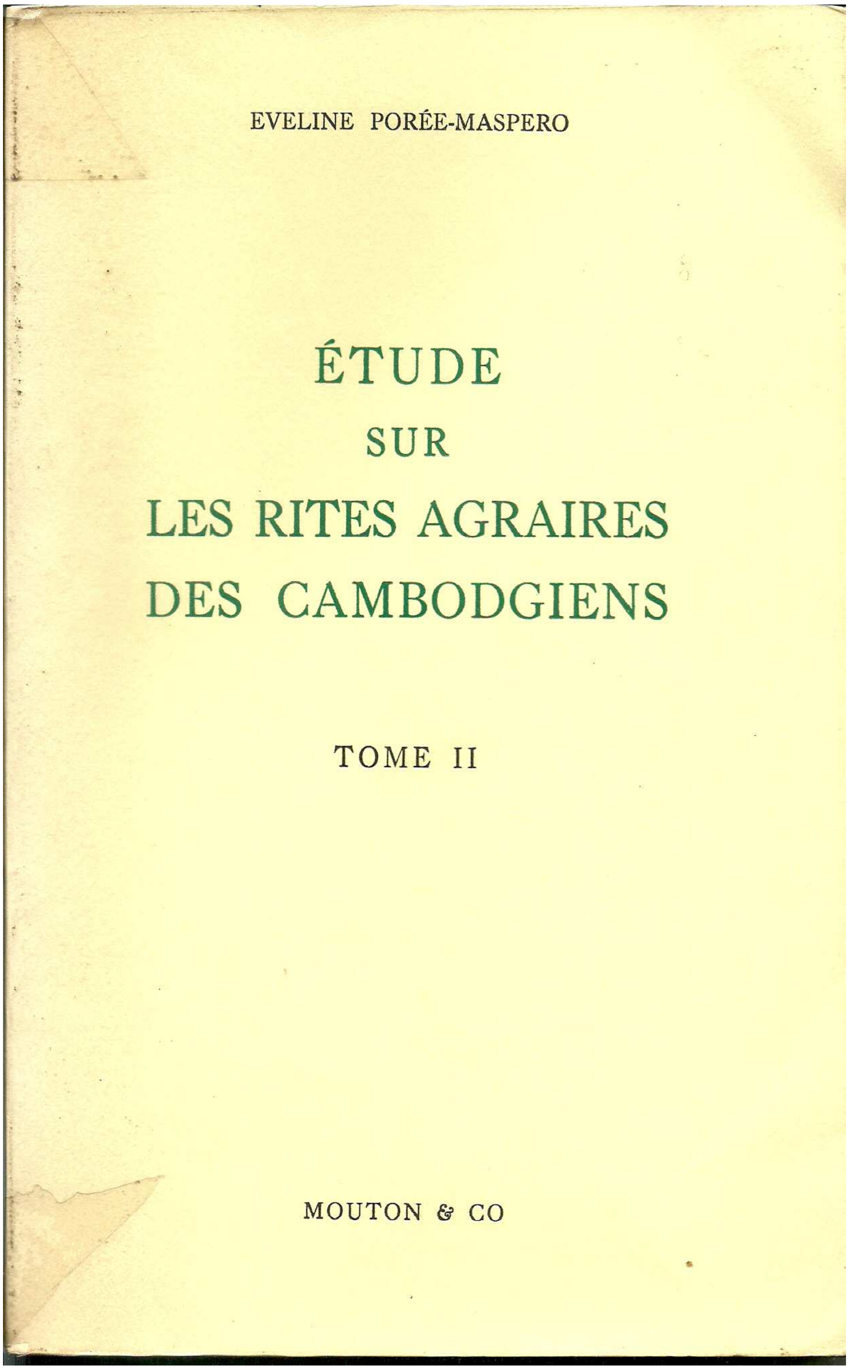

EVELINE PORÉE-MASPERO

ÉTUDE SUR LES RITES AGRAIRES DES CAMBODGIENS

TOME II

MOUTON & CO

EVELINE PORÉE-MASPERO

ÉTUDE SUR LES RITES AGRAIRES DES CAMBODGIENS

TOME III

MOUTON & CO